

OPUSUL LUI RĂSFĂȚAT

The Opposite of Spoiled

Copyright © 2015 by Ron Lieber

Originally published in 2015 by HarperCollins Publishers.

© 2019 Editura ACT și Politon pentru prezenta ediție românească

Editura ACT și Politon

Str. Înclinată, nr. 129, Sector 5, București, România, C.P. 050202.

tel: 0723 150 590, e-mail: office@actsipoliton.ro

www.actsipoliton.ro/blog

Traducător: **Dana Dobre**

Redactor: **Ines Simionescu**

Editor: **Camelia Zara**

Tehnoredactor: **Teodora Vlădescu**

Coperta: **Marian Iordache**

Copyright Manager: **Andrei Popa**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LIEBER, RON

Opusul lui răsfățat / Ron Lieber; trad.: Dana Dobre. - București: ACT și Politon, 2019

ISBN 978-606-913-473-3

I. Dobre, Dana (trad.)

159.9

AVERTISMENT: Distribuirea, copierea sau piratarea în orice fel a acestei cărți nu este pedepsită numai prin lege, dar contravine și tuturor normelor și principiilor etice și sănătoase pe care un astfel de titlu le promovează. Ce fel de efect va avea energia pe care vrei să o transmiți mai departe, dacă aceasta vine prin furt, ilegalitate și lipsă de respect față de autor și față de toți cei care au contribuit la crearea acestei cărți, astfel ca ea să ajungă la dumneavoastră? Împărtășiți cu ceilalți informațiile importante, valorile și lecțiile pe care le-ați aflat din acest material, într-un mod corect și responsabil.

RON LIEBER

Opusul lui răsfățat

Cum să creștem copii chibzuiți, generoși
și inteligenți când vine vorba de bani

Traducere din limba engleză
de Dana Dobre

Hurst Photo/Shutterstock, Inc

ACT și Politon

2019

DE ACELAȘI AUTOR

*Taking Time Off: Inspiring Stories of Students
Who Enjoyed Successful Breaks from College and
How You Can Plan Your Own (împreună cu Colin Hall)*

(Pauza de studii: Povestiri înălțătoare ale unor studenți care s-au bucurat de o pauză reușită de la facultate și cum o poți planifica pe a ta)

*Upstart Start-Ups! How 34 Young Entrepreneurs
Overcame Youth, Inexperience, and Lack of
Money to Create Thriving Businesses*

(Start-up-uri care s-au ajuns! Cum 34 de tineri antreprenori și-au depășit tinerețea, lipsa de experiență și de bani pentru a crea afaceri înfloritoare)

*Best Entry-Level Jobs: Paying Your Dues
Without Losing Your Mind (împreună cu Tom Meltzer)*

(Cele mai bune slujbe de început: Cum să-ți plătești datoriile fără să-ți pierzi mințile)

Pentru Jodi și Talia, care mă răsfăță...

Cuprins

<i>Nota autorului</i>	11
1. De ce trebuie să vorbim despre bani	13
Responsabilitățile cu care noi nu ne-am confruntat niciodată la vârsta lor și puterea discuțiilor sincere	
2. Cum să începi discuțiile despre bani	29
Curiozitate, minciuni și cel mai bun răspuns la orice întrebare dificilă despre bani (și sex, și droguri)	
3. Discuțiile privind banii de buzunar	61
Trei borcane, treburi casnice neplătite și foarte multă răbdare	
4. Cele mai inteligente moduri în care pot cheltui copiii	89
Testul „orelor de distracție pe dolar”, ritualul de cumpărături al bunicii Dana și importanța opririlor la magazinele de muzică	
5. Creștem copii materialişti?	109
Zâna Măseluță, dilema călătoriilor cu echipa și crearea unei școli mai modeste	
6. Cum să vorbești despre donații	139
Cum să vă spuneți povestea prin donații de 1 dolar, 1.000 de dolari și 1 milion de dolari	
7. De ce copiii ar trebui să lucreze	169
Lecții din munca la fermă, plăți obligatorii ale taxelor școlare și o teorie unificată a reciclării cutiilor metalice	

8. Cei mai norocoși **193**

Cum să le insuflăm copiilor noștri recunoștința, rugăciunea de mulțumire și perspectiva

9. Cât înseamnă suficient? **225**

Totul despre compromisuri

Mulțumiri 237

Note 249

Bibliografie 255

Nota autorului

Această carte își propune să inițieze conversații despre bani în familia, școala și comunitatea noastră. Se vrea însă a fi doar primul cuvânt, nu și ultimul.

Deși am plecat de la presupunerea că majoritatea cititorilor au venituri familiale de peste 50.000 de dolari, cam toate sfaturile și ideile pot funcționa la fel de bine și pentru familiile care câștigă mai puțin, precum și pentru cele care au la dispoziție milioane. Luați aceste modele, însușiți-vi-le, încercați sfaturi diferite pentru copii diferiți la vârste diferite și spuneți-mi, vă rog, cum a mers. Mă puteți contacta prin intermediul site-ului meu, <http://ronlieber.com>.

Folosesc des în această carte persoana întâi singular și persoana întâi plural – *eu și noi* –, precum și termenul *copii* din două motive. Noi, părinții, suntem cu toții implicați în asta și cred că majoritatea dorim aceleași lucruri pentru copiii noștri când vine vorba de întipărirea unor valori pozitive, a unor virtuți și trăsături bune de personalitate. Cât despre pluralul *copii*, este doar din comoditate; fiindcă eu am un singur copil, știu că nu toate familiile au doi sau mai mulți. Folosirea termenului *copii* îmi permite doar să evit pronumele de gen, precum *el* sau *ea*.

Am testat multe dintre aceste idei și pe unii dintre oamenii pe care îi veți cunoaște în carte i-am întâlnit prima oară pe pagina mea de Facebook, <http://facebook.com/ronlieberauthor>. Dați, vă rog, „Îmi place” paginii pentru a urmări cum evoluează discuția de-a lungul timpului. Alte idei vin din discursuri pe care le-am susținut în școlile și

grupurile comunitare din toată țara, precum și din articolele mele pentru *The New York Times*.

Toate citatele din această carte sunt reale, la fel ca și persoanele care apar aici. Întâmplările descrise sunt și ele adevărate și nu există distorsionări. În câteva locuri din text am schimbat numele sau orașele (și nimic altceva), atunci când subiecții mei nu au dorit să atragă prea mult atenția asupra lor ori s-au temut că-și vor pune membri familiei sau prietenii în situații stânjenitoare. Numele Magnolia Davis, Bramson Dewey, Lucy Gilchrist și Stephanie Joss nu sunt cele reale.

De ce trebuie să vorbim despre bani

*Responsabilitățile cu care noi nu ne-am confruntat
niciodată la vârsta lor și puterea discuțiilor sincere*

La jumătatea anului 2011, într-o singură săptămână, am lauzit doi părinți care se confruntau cu întrebări incomode legate de bani. Începea o discuție la nivel național despre inegalitate – despre cine are bani, câți și de ce. Campania prezidențială din următorul an avea să se transforme, parțial, într-una referitoare la cine ar putea să reprezinte cel mai bine întreaga Americă.

Nimeni nu știa cât de lungă și de insistentă avea să fie această discuție. Dar o grămadă de copii curioși de liceu și gimnaziu puneau întrebări în timp ce citeau știrile și le asociau cu tensiunile din propria comunitate. Noi suntem bogați? Pe cine cunoaștem și este bogat? De ce ți-ai ales slujba pe care o ai, când ai fi putut să îți alegi altceva, care ne-ar fi permis să avem o casă mai frumoasă și să mergem în vacanțe mai grozave?

Părinții nu știau ce să le spună și mi-am dat seama imediat de ce au venit la mine după răspunsuri. Școlile nu

știu ce să facă cu asemenea întrebări. Dacă profesorii le răspund vorbind despre guvernare, impozite și politici, răspunsurile pot începe să sune politic (și plicticos). Dacă răspund referindu-se la comportamentul și ambiția individuală, răspunsurile încep să pară judecăți morale. Indiferent cum este abordat subiectul în sala de clasă, copiii ajung acasă și încep discuții delicate, iar a doua zi dimineață, telefoanele directorilor încep să sune cu plângeri ale părinților. În școlile private, unde există mai multă libertate în ceea ce privește programa, discuțiile despre bani și clasă socială sunt deosebit de complexe. Acolo, majoritatea familiilor se simt norocoase că au suficienți bani pentru a-și trimite copiii la școala respectivă sau că primesc ajutor financiar pentru a o frecventa, însă părinții și directorii încep să se agite dacă cineva aduce în discuție bogăția și efectele ei asupra copiilor.

Întrebări importante, sentimente puternice

Dar jurnaliștii? Nouă ne plac întrebările incomode. Și, începând cu anul de dinainte să îi aud pe cei doi părinți, le adunam pe cele mai dificile despre bani, puse de copiii de toate vârstele. De fiecare dată când auzeam o întrebare bună, o treceam pe site-ul *The New York Times*. De ce omul acela ne cere bani când stăm la semafor? N-ar trebui să dăm a doua noastră casă cuiva care nu are? *Noi* de ce nu avem o a doua casă? Tu câștigi mai puțini bani decât tati? Suntem săraci? Oamenii care nu au haine frumoase sunt leneși? O să rămânem fără bani acum că nu mai ai serviciu? Am sugerat câte un răspuns pentru fiecare în parte, cititorii au contribuit cu îmbunătățiri și tuturor li s-au părut cât se poate de folositoare. Fiica mea, care acum are 9 ani, pune și ea aceleași întrebări, așa că testam răspunsurile acasă, când scriam.

Cei doi părinți care m-au contactat urmăreau aceste conversații online. Și aveau o provocare pentru mine, mascată într-o invitație. M-au întrebat dacă voiam să vorbesc în fața a două grupuri de părinți la școala copiilor lor și să le dau idei despre cum să vorbească cu ei despre bani. Pe lângă asta, trebuia să țin cont că unele dintre familiile cu mai mulți bani decât media începeau să se simtă atacate, iar cele cu mai puțini bani se simțeau ca și cum li se atrăgea mereu atenția asupra bogăției celorlalți. Ar fi de ajutor, au adăugat ei, dacă aș putea discuta problemele într-un mod în care să nu îi facă pe cei din sală să se simtă ofențați sau nelalocul lor.

Am spus imediat da. Nu sunt chiar atât de multe provocări esențialmente noi în lumea creșterii și educării copiilor sau în cea a banilor, dar aceasta mi s-a părut a fi. Și era nouă din două motive.

În ultimele decenii, savanții s-au adunat în număr mare într-un domeniu care a ajuns să fie cunoscut sub numele de economie comportamentală. Dacă ați citit vreuna dintre cărțile intitulate *Freakonomics*¹, atunci știți despre ce este vorba. Capriciile și emoțiile omenești au un impact profund asupra deciziilor economice, de la guvern și până la indivizi. Deciziile pe care le luăm în legătură cu banii, cu sumele pe care le câștigăm și de care dispunem în orice moment sunt legate de o mulțime de sentimente. Pe de o parte, simțim adesea mândrie, bucurie și entuziasm pentru lucrurile pe care ni le putem permite. Uneori, însă, se strecoară și îndoiala, rușinea, stinghereala și invidia. Pe majoritatea oamenilor care își citesc în fiecare lună cu atenție extrasul de cont al cardului de debit sau de credit i-au în-

¹ Autorul se referă la *Freakonomics*, volum apărut sub acest titlu la Editura Andreco Educational, București, 2006, și *Super Freakonomics*, volum apărut la Editura Publica, București, 2010. (n.ed.)

cercat multe dintre aceste sentimente cel puțin o dată. Și, după cum am descoperit în zece ani în care am scris despre bani pentru *The Wall Street Journal* și *The New York Times*, cel mai important factor în alegerea fondului de investiții potrivit și negocierea unui credit ipotecar este să învățăm cum să recunoaștem și să controlăm aceste emoții. La urma urmei, sentimentele sunt cele care duc la un comportament negativ și decizii proaste.

Știam că îi pot ajuta pe părinți cu noțiunile de bază în ce privește banii de buzunar și cheltuielile adolescenților. Dar orice conversație despre bani trebuia să ia în considerare și contextul emoțional – valul de sentimente amestecate prin care trecem aproape toți când vine vorba de banii pe care îi avem și cât cheltuiesc ceilalți din jurul nostru. Oamenii nu sunt imparțiali în privința banilor și cu siguranță nu sunt calmi și raționali în privința copiilor lor. Așadar, această combinație formidabilă face adesea ca părinților să le fie incredibil de greu să vorbească deschis și sincer cu copiii lor despre asta.

Subiectul este complicat indiferent de nivelul socio-economic al familiei. Părinții bogați, cu mai mulți bani decât au nevoie pentru a trăi, le vor stabili copiilor lor prin definiție limite artificiale aproape în fiecare zi. Prin urmare, deciziile lor cu privire la cât să cheltuiască cu cei mici și când să le taie din porție adolescenților sunt mai mult emoționale decât financiare. Părinții din clasa mijlocie și cea muncitoare se luptă adesea cu greutățile practice de a trăi de la un salariu la altul, încercând în același timp să le ofere copiilor cât mai multă diversitate și distracție. Dar și aici intră în joc emoțiile atunci când copiii pun întrebări despre motivul pentru care familia lor nu are mai mulți bani, iar pentru părinți întrebările sună ca niște acuzații.

Noua lume a banilor

Când reflectam la ce să le spun părinților care m-au invitat, am vrut să încep prin a le reaminti de provocările esențialmente noi care ne afectează astăzi copiii și care vor continua să îi afecteze în următorii ani. Pe primul loc sunt site-urile de socializare, care sunt adesea o sursă de invadare pentru elevii de gimnaziu și de liceu. Copiii, care încă își formează personalitatea, își arată cea mai bună parte a lor în sfera semipublică, și mult prea des aceasta este o cronică despre cine are cutare lucru și cine cu cine face cine știe ce grozăvie într-un loc în care nu toată lumea își permite să meargă sau poate fi invitată. Părinții vor să ofere alternative, dar este greu să lupți cu torentul de dorințe pe care accesul frecvent la site-urile de socializare le poate inspira.

Copiii noștri se vor confrunta, de asemenea, cu cheltuieli pentru facultate pe care nu ni le-am fi imaginat când noi eram adolescenți. Costurile studiilor la facultate încep acum de la 100.000 de dolari pentru o universitate de stat reprezentativă și cresc până la cel puțin 250.000 de dolari. Este o sumă enormă chiar și pentru familiile care și-o pot permite, și aproape de neatins pentru cei care nu pot economisi bani din timp. Sigur, unii copii vor locui acasă sau vor începe să studieze la o facultate de stat și vor ajunge să plătească mai puțin. Alții vor avea dreptul la un ajutor financiar pe baza nevoilor familiei lor sau a meritului propriu. E posibil însă ca familiile care o duc mai bine să nu aibă dreptul la un ajutor prea mare. Între timp, părinții care nu au cum să scrie cecuri de 50.000 de dolari sau de 60.000 de dolari an de an (sau nici chiar de 25.000 de dolari) își lasă adesea copiii să decidă dacă să își asume contractarea unui credit pentru studii cu care să-și plătească taxele de școlarizare.

Este ușor de înțeles de ce părinții nu se pot hotărî să-și împiedice fiii să împrumute bani pentru facultate. Nimeni nu vrea să îi refuze unui copil oportunitatea de a frecventa universitatea visurilor sale. Iată, însă, care e problema: cei care iau decizia finală dacă să își asume sau nu un împrumut de zeci de mii de dolari pentru studii sunt doar adolescenți. Plătirea studiilor superioare este una dintre cele mai importante decizii financiare din viața oamenilor, iar părinții lasă adesea ultimul cuvânt pe seama unui copil de 17 ani, care nu și-a cumpărat niciodată ceva mai scump de o bicicletă. Nu există decât un singur cuvânt pentru această stare de fapt: *nebuție*.

După facultate, copiii noștri vor intra într-o lume foarte diferită de cea în care intrau noii adulți în urmă cu o generație sau două. Asigurarea de sănătate și economiile pentru pensie sunt acum, în mare parte, responsabilitatea lucrătorului, nu a angajatorului. În loc ca angajatorii să contribuie la un plan de pensie și să acopere plata pentru boală sau accidente, indivizii economisesc acum, în mare, prin intermediul contului de pensie privată 401(k) și al altor planuri, și achită o parte sau întreaga primă de asigurare de sănătate. Această schimbare – trecerea riscului și a răspunderii economice de la angajatori la lucrători – a avut nevoie de câteva decenii pentru a se institui, dar acum este aproape completă.¹ Pentru copiii noștri, asta înseamnă sute de dolari din primele lor salarii pentru lucruri pe care le cere acum guvernul (asigurarea de sănătate) și care sunt aproape esențiale (economii pentru pensie), ținând seama de cât de puțin restituie în final Asigurările Sociale.

Pe de altă parte, în cazul persoanelor care absolvă facultatea cu împrumuturi pentru studii, plata datoriei poate consuma și ea sute de dolari în fiecare lună. Deși există programe federale ce reduc plățile împrumutului pentru

studii și primele de asigurare de sănătate în cazul persoanelor cu venituri reduse, economisirea banilor pentru pensie din salariul de începător este extraordinar de dificilă. Și dacă nu își pot permite să economisească nimic între 20 și 30 ani, efectul acestor economii pierdute poate însemna să lucreze mai mulți ani, când au peste 60 sau 70 de ani.

Această schimbare a răspunderii a creat o stringență crescută de a câștiga bani la 20 de ani, pentru a nu rămâne atât de mult în urmă cu economiile pentru pensie sau pentru un avans încât să ajungi să muncești sau să stai cu chirie toată viața. Adulții tineri trebuie să știe cum să economisească la 22 de ani și să deprindă obiceiul de a face asta tot timpul. Iar alegerea facultății potrivite este doar prima dintr-o serie de opțiuni năucitoare. Vor trebui să aleagă investițiile potrivite pentru pensie. Vor trebui să selecteze planurile adecvate de asigurare. Și vor trebui să o facă în mijlocul unei explozii de produse și oameni care caută să îi ajute să se orienteze în această lume schimbată. Mulți dintre acești consultanți nu au în vedere interesele copiilor noștri, iar când ei ajung la 20 de ani s-ar putea să nu-i mai putem ajuta să facă alegerile potrivite.

Așa că ceea ce îi învățăm pe copiii noștri despre bani înainte să se întâmple asta este crucial. *Va conta* efectiv, în timp ce ei se străduiesc să compare cifrele potrivite și se pregătesc să devină adulți. Este înspăimântător să ni-i imaginăm că încearcă să înțeleagă singuri toate acestea fără ajutorul nostru inițial.

Cât despre părinții care au vrut să mă duc să vorbesc la școală, aceste noi evoluții îi îngrijorau când priveau la viitorul copiilor lor. Se temeau cu adevărat că fiii lor aveau să treacă printr-o mobilitate descendentă. O comparație deosebit de edificatoare este cea făcută între câștigurile salariale² ale părinților aflați la mijlocul carierei între 1978 și 1980 și

câștigurile copiilor lor între 1997 și 2009: în cazul părinților cu un venit aflat în clasamentul primelor 10 procente – cam 140.000 de dolari în banii de astăzi –, doar 20% dintre copiii lor se încadrează în jumătatea de jos a statisticilor referitoare la venit odată ce au ajuns la mijlocul carierei, câștigând aproximativ 52.000 de dolari sau mai puțin.

Și totuși, părinții nu au întotdeauna răspunsuri raționale pentru aceste șanse relativ slabe, și văd probabilitatea de 1:5 de a regresa, în locul celei de 4:5 de a rămâne în jumătatea de sus a câștigurilor salariale. Toți vrem să ne protejăm copiii de orice eventuală cădere pe scara clasei socioeconomice. Șansele de 20% de a ajunge între ultimii 50% ne înspăimântă, chiar dacă ei își aleg o carieră care îi plasează acolo. Mulți dintre noi sunt încă șocați de criza financiară care a arătat clar faptul că mulți adulți nu se pricep la finanțe, de la milioanele de oameni care au împrumutat mai mulți bani decât ar fi trebuit și până la creditorii ipotecari ce i-au îndrumat către bancherii de investiții care le-au transformat împrumuturile în titluri de valoare despre care știau că vor sări în aer. Ceva a lipsit din educația acestor oameni. Dar ce anume?

Tăcerea din jurul banilor: adultismul* instituțional arogant

Acei părinți care m-au chemat nu puteau să identifice problemele, dar știau că erau pregătiți să le abordeze. Discuțiile despre bani par cumva elementare, dar se dovedesc

* Puterea adulților asupra copiilor. În fapt, prejudecata pe care o au adulții cu privire la tineri și totodată discriminarea sistematică la care îi supun pornind de la premisa că adulții sunt mai capabili decât tinerii. Termenul mai are și accepțiunea de dorință a copiilor și tinerilor de a imita, de a se comporta precum adulții. (n.red.)

a fi cruciale ținând seama de epidemia tăcerii³ din jurul lor care stăruie în multe familii și comunități, altfel unite. Mulți oameni care trăiesc de la un salariu la altul își includ de nevoie copiii în discuțiile zilnice despre bani. Dar mult prea mulți părinți evită complet subiectul atunci când sunt bani suficienți pentru toate nevoile de bază, plus pentru mare parte din ce-și doresc copiii lor cum ar fi teniși, costume, lecții și echipamente electronice.

Tăcerea apare din mai multe motive, dar există unul de care ar trebui să ne debarasăm imediat: teama că prea multe discuții despre bani vor face copiii să devină avizi după ei. Nan J. Morrison, care conduce Consiliul pentru Educație Economică, a rezumat cel mai bine această concepție greșită atunci când s-a plâns de convingerea persistentă a părinților conform căreia prea multe discuții despre bani *subminează* valorile copiilor, ca și cum aceștia ar fi ceva murdar și nu o parte esențială din viața de zi cu zi.

Nu numai că această teamă de a face copiii să devină avizi este greșită, dar cei mai mari interpretează tăcerea ca fiind umilitoare. În 2013 am ascultat un tânăr pe nume Jacob Swindell-Sakoor care a vorbit la o conferință a profesorilor și elevilor de lângă Seattle. Elev în clasa a zecea, el a ținut unul dintre discursurile-cheie în fața a cel puțin 2.000 de oameni. În cadrul său, a lansat un apel către toți adulții care îi ignoră pe copii atunci când insistă cu întrebări despre bani. „Fiind mai în vârstă decât noi, este cu totul iresponsabil și reprezintă efectiv un adultism instituțional arogant”, a spus el, în timp ce mulțimea a explodat în urale și fluierături. „Spun acest lucru deoarece în fiecare zi aud: «Reprezinți viitorul cutărui și cutărui lucru, Jacob. Ești cel care duce ștafeta mai departe». Dar cum putem fi viitorul dacă nu ne învățați nimic despre bani, care *sunt* viitorul nostru?”.

Elevii de gimnaziu și de liceu precum Jacob vor să facă din bani un punct de interes, nu un fetiș. Dar una dintre cele mai rapide modalități de a-i face să devină obsedați de ei este să îi tratăm ca pe un secret de familie.

Părinții care m-au invitat să vorbesc la școală chiar do-reau să discute despre lucrurile care contează, chiar dacă se simțeau un pic incomod făcând acest lucru. Știam că din comunitatea lor școlară făceau parte oameni cu o gamă largă de venituri și o serie de sentimente la fel de variate referitoare la bani. Ce aveau în comun? Un singur lucru știam sigur: toți se temeau ca nu cumva să crească un copil răsfățat.

Răsfățat și nerăsfățat

Când îi întrebi pe părinți care este cel mai rău cuvânt pe care l-ar putea folosi cineva pentru a le caracteriza copilul, un număr surprinzător dintre ei răspund imediat *răsfățat*. Aud destul de des și cuvinte precum *răutăcios*, *crud*, *rasist* și *violent*, dar nu la fel de des cum aud cuvântul *răsfățat*. Spre deosebire de *răutăcios*, *prost* sau *mediocru* (răspunsul mamei mele, Dumnezeu să o binecuvânteze), *răsfățat* reflectă acțiunile sau comportamentele părintești care afectează personalitatea în dezvoltare a copilului. Răsfățat de cine? Răsfățat de tine, tati! Sigur, copiii vor țipa, vor mușca, vor trânti lucruri și vor fi cruzi în primii ani, indiferent de cât de bun ești tu ca părinte. Dar copiii nu sunt răsfățati din fire; ei se nasc minunați și inocenți. Nu, răsfățul este ceva ce vine de la *tine*.

Prin urmare, dacă unul dintre principalele efecte ale creșterii și educării copilului pe care încercăm să le evităm sau să le rezolvăm este răsfățul, atunci care este opusul lui

răsfățat? Majoritatea ne dăm seama când un copil nu este răsfățat și putem evoca un exemplu sau două. Dar eu voiam o definiție clinică, așa că am scris una pe baza lucrărilor complete⁴ ale lui James A. Fogarty. Acesta a petrecut ani întregi organizând ateliere de educație în toată țara despre copiii alintați în mod exagerat, pentru colegii săi specializați în psihologia clinică, dar și alți specialiști din domeniul sănătății mintale.

Copiii răsfățati tind să aibă în comun patru lucruri principale, deși nu e obligatoriu să fie prezente concomitent: au puține treburi casnice sau alte responsabilități, nu trebuie să respecte prea multe reguli în privința comportamentului sau a programului, părinții și ceilalți din jur sunt excesiv de generoși cu timpul și ajutorul lor și au o mulțime de bunuri materiale. Un articol dintr-o revistă academică din 19985, bazat pe date dintr-un sondaj al adulților care au fost alintați exagerat în copilărie, a ajuns să se refere la acest gen de alint părintesc ca la neglijarea îndatoririlor de părinte, ținând cont că poate împiedica dezvoltarea normală.

Nu trebuie să cheltuiești prea mulți bani pentru a răsfăța un copil, iar trei dintre cei patru factori din definiția mea dată „răsfățului” nu costă nimic. Chiar și ultimul – excesul de posesiuni – poate fi valabil și în cazul copiilor care sunt departe de a fi bogați, în funcție de câte rude țin nebunește la acel copil. Părinții copiilor din clasa de mijloc și cea muncitoare se îngrijorează la fel de mult în privința materialismului și a privilegiilor, ținând seama că toți copiii sunt expuși aceleiași culturi acaparatoare.

Crearea unui plan de acțiune și a unui program de alternative de 15 ani începe cu o înțelegere profundă a ceea ce este opusul lui răsfățat. Cuvântul *răsfățat* nu are un antonim

folositor, deoarece a fost utilizat cu referire la carne* cu mult înainte să fie utilizat pentru a eticheta copiii. Carnea care nu este stricată (spoiled) este proaspătă, dar nu acesta este primul cuvânt care ne vine în minte atunci când descriem un tânăr adult ideal.

Așa că, pe lângă cele patru criterii identificate mai sus, am adunat o listă de valori, virtuți și trăsături de caracter care se apropie cel mai mult de definiția opusului lui răsfățat, cele care, împreună, echivalează cu genul de tânăr chibzuit și cuviincios pe care fiecare părinte speră să îl aibă. Și uitându-mă la descrierea pe care am făcut-o, mi-am dat seama că fiecare dintre aceste atribute – de la generozitate și curiozitate până la răbdare și perseverență – ar putea fi învățat *folosind* banii. Mai mult decât atât, întrebările despre bani de pe lista mea aflată în continuă creștere și pe care copiii le pun lăsându-i fără grai pe părinți – Va trebui să ne mutăm dacă nu îți găsești în curând un serviciu? De ce unchiul Joe și mătușa Linda au o casă atât de mare? – aveau răspunsuri care, în final, duceau la aceste calități.

În loc să presupunem că discuțiile despre bani răstoarnă valorile, sunt nepoliticoase sau lipsite de tact, ar trebui să facem exact invers și să acceptăm aceste discuții cu scopul de a crește copiii virtuțoși. Despre asta m-am dus să vorbesc cu acei părinți, iar acele discuții au dus la cartea de față.

Să stăm de vorbă despre bani – și despre valori

Opusul lui răsfățat este, mai întâi de toate, un manifest al generațiilor – o promisiune pentru copiii noștri că îi vom face mai pricepuți în administrarea banilor decât am fost

* În engleză *spoiled*, cuvânt ce are și sensul de stricat, alterat. (n.tr.)

noi și le vom da instrumentele de care au nevoie pentru a evita capcanele financiare în care cad încă atâția adulți. Cartea va servi drept bază pentru a crește copiii care vor deveni tineri adulți chibzuiți, cu obiceiuri financiare ce reflectă o maturitate mai presus de anii lor. Bani sunt de maximă importanță, dar sunt și un instrument pe care-l putem folosi pentru a le insufla copiilor noștri valorile pe care dorim să le adopte. Aceste trăsături – curiozitate, răbdare, cum-pătare, modestie, generozitate, perseverență și perspectivă – nu aparțin unei anumite religii, regiuni sau rase. Câțiva dintre copiii noștri sunt deja aranjați pe viață din punct de vedere financiar, dar majoritatea habar nu au câți bani vor avea atunci când vor fi mari. Situația lor financiară este instabilă, dar valorile financiare nu ar trebui să fie.

Lista de valori, virtuți și trăsături de personalitate pe care am alcătuit-o este diversă. Copiii sunt pregătiți să dea piept cu ele în momente diferite, iar copiii de diferite vârste pot începe să le adopte la vârste complet diferite. În plus, fiecare copil este diferit, astfel că va răspunde tacticilor și strategiilor voastre într-un mod unic. Totuși, trebuie să știm când și cum să le prezentăm aceste subiecte, așa că am căutat câțiva sociologi – oameni care și-au dedicat viața studiului curiozității, răbdării și educării personalității copiilor și au efectuat nenumărate analize privind banii de buzunar, materialismul și bogăția. În fiecare capitol vă voi face cunoștință cu unele dintre cele mai bune lucrări ale lor și voi explica modul în care banii pot juca un rol în întipărirea fiecărei trăsături.

Lăsând toate acestea la o parte, familiile obișnuite și poveștile lor formează miezul acestei cărți. Pe parcursul cercetării mele, am vizitat familii mormone la ferme de lactate din Utah, am urmărit copiii experți în reciclare la un

depozit de vechituri din California, am băut ceai cu gheață la marginea piscinei cu familii avute din Hamptons, m-am întâlnit în pauza lor de cafea cu imigranți care vorbesc despre bani în fiecare zi cu copiii lor și am fost în bucătăriile unor părinți care au copii la școli private și care nu reușesc deloc să discute cu ei despre bani. Am fost la case de amanet și la creditori cu plata la salariu cu elevi din clasa muncitoare din Ohio și am participat la workshopuri cu profesori din New England al căror salariu anual este mai mic decât ce câștigă unii părinți din școala lor într-o lună. În Michigan, am dat până și de urma tinerei cunoscute pe plan local sub numele de Țărănuța din Bloomfield, o puștoaică a cărei familie are mult mai puțin decât vecinii ei dintr-o suburbie bogată și muncește frenetic pentru a strânge bani să-și cumpere un cal.

Fundația cărții este reprezentată de un model detaliat al celor mai de succes modalități prin care ne putem ocupa de elementele de bază: Zâna Măseluță, banii de buzunar, treburile casnice, donațiile, economiile, zilele de naștere, vacanțele, telefoanele mobile, conturile curente, hainele, mașinile, slujbele cu jumătate de normă și facultatea. Toate aceste discuții fac referire la întrebările fundamentale pe care le au părinții despre bani, de când copiii lor au vârste foarte mici și până merg la facultate: Când ar trebui să încep și cu ce? Unde se află linia dintre dorință și nevoie? Cât anume înseamnă prea mult? Și cât este suficient?

De fiecare dată vă voi reaminti că procesul este pus în mișcare de copii și de curiozitatea lor. Întrebările lor sunt pătrunzătoare și e posibil ca cele mai detaliate răspunsuri cu puțință să nu fie mereu potrivite vârstei. Așadar, cartea explică în detaliu cum să nu mințiți, satisfăcând în același timp dorința nesățioasă de informații care se poate afla la

baza întrebărilor despre cât câștigă părinții sau de ce unii copii au mai mult decât alții.

În sfârșit, vreau să vă ajut pe toți să recunoașteți că orice conversație referitoare la bani este și despre valori. Bani de buzunar se referă și la răbdare. Dăruirea se referă la generozitate. Munca se referă la perseverență. Negocierea dorințelor și nevoilor lor și diferența dintre cele două are mult de-a face cu prudența și cumpătarea. Iar trecerea prin toate aceste discuții reprezintă dorința copiilor de a avea o perspectivă – să știe de ce au poate mai mult decât majoritatea oamenilor din lume, dar nu vor avea probabil mai mult decât toți colegii lor. Și de ce nu este nicio rușine să ai mai mult sau mai puțin, atât timp cât ești recunoscător pentru ceea ce ai, împarți generos cu ceilalți și cheltuiești inteligent pe lucrurile care te fac cel mai fericit. Este valabil pentru copiii noștri, dar și pentru noi.

Cum să începeți discuțiile despre bani

*Curiozitate, minciuni și cel mai bun răspuns la orice întrebare
dificilă despre bani (și sex, și droguri)*

Copiii familiei Kessel, din Topanga, California, nu au voie să stea în fața calculatorului decât două ore pe zi, numai în weekenduri. La 13 ani, Kaden, cel mai mare dintre cei doi băieți, putea să își petreacă acel timp în fiecare sâmbătă vizionând un ghid muzical pe YouTube sau cu un joc online. Dar într-o zi a vizitat site-ul salary.com. Acolo a tastat *consultant financiar*, profesia tatălui său, Brent. După câteva clicuri, a aflat cât câștiga acesta pe an: 700.000 de dolari. Sau așa a crezut el. Cifra nu era chiar exactă, iar câștigurile lui variau de la an la an. Cu toate acestea, Kaden i-a prezentat tatălui său această descoperire ca și cum ar fi fost reală. Își dorise atât de mult această informație, încât sacrificase un timp prețios pe Internet ca să o caute.

Brent își câștigă traiul cerând unor persoane relativ străine declarațiile de venituri și pensii. Apoi încearcă să le convingă să își dezvăluie speranțele, visurile și neliniștile legate de bani. Adesea curg lacrimi la prima discuție. Dar

atunci când fiul său a vrut să poarte o discuție sinceră despre bani, nu s-a putut hotărî să prezinte o cifră exactă a veniturilor. „Am tot evitat”, a spus el.

Iată ce ne arată această poveste: în primul rând, copiii sunt extrem de curioși. Să nu uităm că este treaba lor să își dea seama cum funcționează lumea. Banii fac parte din viața de zi cu zi și sunt unul dintre lucrurile pe care mulți oameni le prețuiesc cel mai mult. Prin urmare, copiii vor căuta informații despre ei prin toate modalitățile posibile. Vor face căutări pe Google și ne vor prezenta descoperirile. Ori ne vor aborda cu mintea plină de cifre auzite, care sunt corecte, dar de neînțeles la vârste fragede, ori vor vorbi cu o convingere specific adolescentină despre cifre inexacte pe care le-au aflat din altă parte. Și vor întreba despre o grămadă de subiecte sensibile. Cât câștigi? Suntem bogați? Putem să îi cumpărăm un apartament omului acela fără adăpost?

În acest capitol voi analiza lucrurile care ne pot împiedica să vorbim deschis despre bani cu copiii noștri și voi oferi câteva sfaturi pentru a le reconsidera. Vă voi împărtăși, de asemenea, cea mai bună tactică pe care o cunosc pentru a răspunde practic la orice întrebare despre bani pe care o vor pune probabil copiii. Apoi le vom parcurge pe cele mai dificile și vom examina cum să răspundem cel mai bine.

Motivul tăcerii

Schimbarea subiectului pentru a evita oricare dintre întrebările importante despre bani este într-un total de înțeles și se întâmplă din mai multe motive. Nu știm de unde să începem. Suntem intimidati de amploarea subiectului. Ne e rușine că nu câștigăm la fel de mult ca părinții prietenilor

copiilor noștri și nu vrem ca propriii fii să ne critice. Suntem perfect conștienți de economiile prea mici, de cheltuielile excesive sau de alte dificultăți financiare prin care trecem, așa că discuția despre bani este pur și simplu prea incomodă, mai ales cu niște copii iscoditori pentru care ar trebui să fim un exemplu.

Mulți părinți mai cred, de asemenea, că nu este potrivit să vorbească despre bani cu copiii din cauza vârstei acestora. Nu știu destulă matematică încât să adune numere mari, susțin ei, prin urmare este mai bine să le ignore întrebările decât să încerce să discute cu ei de la egal la egal. „Nu e treaba ta” este răspunsul tipic, care nu e nici prea amabil, nici prea adevărat. La urma urmei, este treaba lor să fie curioși. Și, ca membri ai familiei, sunt fără îndoială interesați de veniturile și profiturile acesteia.

Eschivarea pe motiv că nu este vârsta potrivită poate ascunde și anumite convingeri demodate. Bani sunt ceva confidențial, spun cei cu această mentalitate, și cu siguranță nu este înțelept să le destăinui copiilor vreo informație financiară. În familia prosperă a lui Tad Friend, pe care o descrie în memoriile sale¹, *Cheerful Money* (Bani veseli), era perfect în regulă să discuți despre prețul lucrurilor de zi cu zi. Dar să mergi mai departe, pur și simplu nu se făcea. „Este acceptabil pentru comunitatea WASP^{2*} să discute despre cheltuielile necesare (18.000 de dolari pentru un acoperiș nou sau despre prețul șocant al păcurii), dar nu și despre cheltuielile opționale și niciodată despre venituri”, a scris el.

Cumva, tăcerea este și foarte convenabilă. Le face să le fie mai ușor acelora dintre noi care au o teamă nemaipomenită

* Acronim de la White Anglo-Saxon Protestants (populația albă, de origine anglo-saxonă și protestantă din Statele Unite). (n.tr.)

de subiectul banilor sau le este rușine de întrebuițarea lor greșită, să justifice faptul că nu vorbesc despre ei cu propriii copii. Această reticență poate fi atât de puternică, încât uneori se manifestă la exterior; am avut oameni care au suferit erupții de urticarie ori au izbucnit în lacrimi după doar 60 de secunde în care mi-au ascultat pledoaria pentru a vorbi mai des despre bani.

În sfârșit, mulți părinți au apărut tăcerea cu următorul argument: nu putem să îi mai protejăm încă puțin de toate aceste probleme cu banii?

Acest instinct vine din iubire, dar este și naiv, și nu sunt singurul de această părere. Juliet B. Schor, autoarea unei cărți despre copii și consumism numită *Born to Buy* (Născut pentru a cumpăra), a descris inocența copilăriei² ca fiind „nu atât o descriere a realității, cât o modalitate prin care adulții își proiectează propriile fantezii asupra copiilor”. Pentru Joline Godfrey, o consultantă care lucrează cu multe familii avute, „a proteja” poate fi la fel de bine sinonim cu „a ne preface” în acest context. „Acești copii văd diverse lucruri la televizor și pe iPad”, a spus ea. „Așadar, este un mit că îi putem proteja pe copii de ceva... (...) De fapt, trebuie să îi înarmăm. Este vorba despre autoapărare!”

Întâmplarea face ca tăcerea din jurul banilor să fie și o strategie pe care mulți dintre noi au învățat-o de la cei mai în vârstă. Părinții de modă veche care ne-au redus la tăcere când am întrebat despre bani au făcut-o din mai multe motive. S-ar putea să fi fost la distanță de doar o generație sau două de epoca în care mulți bărbați americani nu le spuneau nici măcar soțiilor lor câți bani aveau sau câștigau. Sau poate că au crescut ascultând povești despre marea criză economică și au vrut ca fiii lor nici măcar să nu își pună întrebări despre bani, deoarece întrebările nu sunt decât

la un pas sau doi de îngrijorare. Sau preoți bine intenționați i-au convins că banii sunt rădăcina tuturor relelor, iar copiii ar trebui să intre în contact cu ei doar atunci când pun bani în tava pentru colectă, în zilele de duminică.

Așa că rememorați acele momente în care un părinte v-ar fi putut lămuri în legătură cu banii, dar nu a făcut-o. Sau când vorbeau în șoaptă ca să nu-i auziți. Cum v-a făcut să vă simțiți acest lucru? Și vreți ca fiii voștri să se simtă la fel, să știe din instinct că banii sunt importanți, dar cu totul interziși ca subiect de conversație?

Tăcerea instinctivă din jurul banilor poate fi și un răspuns la opusul ei – certurile aprinse pe care părinții noștri poate că le-au avut în legătură cu finanțele familiei. Aceste argumente pot întipări învățături specifice: banii sunt răi. Banii sunt înspăimântători. Nu sunt bani suficienți. Discuțiile despre bani duc inevitabil la sentimente puternice și la conflict. Aceste concluzii pot fi adevărate în anumite contexte, dar nu trebuie să fie astfel dacă vorbim cu grijă despre subiect. Prin urmare, ar trebui să nu le transmitem aceste convingeri copiilor noștri.

Fără minciuni

Deoarece banii sunt un subiect atât de tensionat, s-ar putea ca uneori să ni se pară potrivit să mințim, mai ales atunci când copiii insistă cu cerințe nerezonabile sau pun întrebări nepotrivite în momente nepotrivite. Poate cea mai obișnuită minciună este: „Nu ne putem permite”. Un alt neadevăr este: „Nu am bani”, deși devine întrucâtva mai puțin comun, deoarece copiii își dau seama de puterea de cumpărare a cardurilor de credit și de debit din portofelele

noastre. „Nu acum” este cel mai comun mod de a se eschiva al părinților care nu vor să se obosească explicând de ce dau întâietate anumitor cheltuieli, mai ales atunci când copiii întrebă în fața altor rude sau a unor prieteni de familie adulți. „Nu trebuie să îți faci griji” este adesea neadevărat și nu face decât să amplifice neliniștea unui copil care are poate motive bune să se îngrijoreze din cauza resurselor financiare ale familiei.

În acel moment, mulți copii nu vor crede minciunile, iar neadevărurile pot crea probleme noi. James A. Fogarty, un psiholog clinician care a petrecut ani întregi călătorind prin țară susținând seminare pentru alți specialiști din domeniul sănătății mintale care lucrează cu copiii, a descris în felul următor posibila situație neplăcută³: „Mesajul ascuns atunci când le spui adevărul copiilor este acela că tu și copiii tăi puteți face față împreună problemelor dificile. Copiii învață, de asemenea, că dacă au nevoie să știe ceva sincer, se pot baza pe tine”.

Dar dacă îi expediați, vor merge probabil direct la prietenii lor la fel de confuzi ca și ei sau vor face căutări pe furis, pe Google. Devine un fel de secret de familie, un gol pe care trebuie să îl umple cu orice zvon pe care îl aud în lume. Și s-ar putea să nu mai vină la voi cu întrebări privind numeroase alte lucruri importante, despre care mai sunt curioși.

Când vorbesc cu părinți de adolescenți și studenți, aceștia încep adesea să lăcrimeze când îmi descriu momentul în care copiii lor nu au mai apelat la ei în fiecare zi și nici măcar în fiecare săptămână pentru sfaturi sau să pună întrebări de importanță primordială. Mă întristez și eu discutând cu ei despre asta. La fel ca pentru mulți dintre voi, mă gândesc, nimic nu se compară cu privirea din ochii

copilului meu atunci când o nedumerește un mister comun, a cărui explicație îi scapă și vine la mine deoarece știe că voi lăsa orice treabă deoparte pentru a-i răspunde la întrebare. Oferirea unei explicații este nu doar un act de învățare, ci și unul de protecție. N-aș vrea să se termine niciodată.

Ai pus o întrebare bună astăzi?

O modalitate prin care vă asigurați că fiii voștri știu că întrebările sunt binevenite este să îi lăudați de fiecare dată când pun întrebări, astfel încât acestea să devină un obicei. În timp ce sărbătoream Paștele evreiesc acum câțiva ani, citeam din Haggadah, o carte de rugăciuni și povești pe care evreii o utilizează la mesele de Seder care au loc în primele două seri ale sărbătorii de opt zile. Haggadah era nouă; fiica noastră o făcuse⁴ la școala ebraică. În ea era o istorioară care precedă momentul tradițional al Sederului, când cel mai mic copil dintre cei prezenți le adresează adulților din încăperea patru întrebări celebre.

Iată povestea aflată în această Haggadah deosebită care m-a frapat: „Fizicianul câștigător al unui Premiu Nobel, Isidor Rabi, a explicat cândva: «Mama m-a făcut om de știință fără să-și dea seama. Toate mamele evreice din Brooklyn își întrebau copilul după ore: Ai învățat ceva astăzi?. Dar nu și mama mea. Izzy, zicea ea, ai pus o întrebare bună astăzi? Această diferență – întrebările bune – m-a făcut să devin om de știință»”.

Toate acestea au sugerat evident un ritual nou: să îi punem exact aceeași întrebare fiicei noastre la mesele luate în familie. Nu numai că îi va reaminti să se afirme în clasă, dar îi va întări și ideea că întrebările despre bani sau despre

orice altceva sunt binevenite. Și părinții ar trebui să spună la masă cea mai bună întrebare pe care au formulat-o în acea zi. Atunci când Katherine Simon, autoarea cărții *Moral Questions in the Classroom* (Întrebări morale în clasă), evalua o școală pentru copilul ei, încerca să își dea seama dacă va fi „un loc al nedumeririi”.⁵ Îmi place acest cuvânt pentru că sugerează un fel de provocare. Ar trebui să ne dorim ca și căminele noastre să fie locuri ale nedumeririi.

Isidor Rabi a murit în 1988, dar m-am gândit că fiicele sale ar putea avea câteva sfaturi despre cum să încurajăm curiozitatea în căminele noastre. Dar se pare că Rabi nu le-a adresat niciodată fiicelor sale întrebarea folosită de mama lui pentru a-l inspira. „Mereu povestea despre mama lui”, a spus Margaret Rabi Beels, care s-a născut în 1934. Dar deoarece competența științifică a lui Rabi era folosită pentru război, Beels și sora ei au învățat de timpuriu să nu pună prea multe întrebări despre ce făcea el toată ziua. Și, deși aveau frecvent oaspeți la masă, fetele nu trebuiau să le pună nici lor întrebări. „Îmi amintesc că venea la cină Sir Robert Alexander Watson-Watt”, a povestit Beels. „Ajutase la invenția radarului și îl scosese clandestin din Marea Britanie sau cam așa ceva. Ni s-a spus să nu pomenim nimănui niciodată despre acest lucru.”

De ce întrebi?

Renunțând la tăcere și acceptând întrebările dificile, putem aproape garanta că cei mici vor întreba multe despre bani. Vom încerca să le răspundem sincer. Dar cum e cel mai bine să începem, odată ce trecem peste bucuria și încântarea că ne întrebă?

În anii în care am cercetat subiectul, am ajuns la concluzia că există un singur răspuns care funcționează cel mai bine pentru orice întrebare despre bani. Răspunsul este tot o întrebare: De ce întrebi?

Acest răspuns este util din mai multe motive. Primul este unul practic. Obișnuindu-mă să răspund astfel, știu cu siguranță un lucru: că voi avea cel puțin 10 secunde la dispoziție să mă gândesc la eventualele răspunsuri, în funcție de motivul întrebării. Da, este o tactică prin care tragem de timp. Fiți atenți, însă. Există o modalitate corectă și una greșită de a răspunde la o întrebare prin altă întrebare, în funcție de cât de vulnerabili sunt copiii la convingerea că anumite subiecte sunt interzise. Așadar, încerc întotdeauna să spun „de ce întrebi?” pe cel mai încurajator ton posibil. Dacă tonul vostru sună suspicios, ca o acuzație sau o exprimare a dezaprobării, s-ar putea să puneți capăt întregii conversații.

Răspunsul unui copil la întrebarea: „De ce întrebi?” se încadrează adesea într-una din două categorii. Întrebarea poate fi rezultatul unor discuții neînsemnate din curtea școlii sau de la masa de prânz. Un copil spune că părinții lui sunt bogați sau că fata din partea cealaltă a clasei are un părinte ce deține un milion de dolari. Ca atare, e foarte firesc să vină acasă dorind să știe cum se compară părinții lor cu cine știe ce cifră exagerată, inventată de un elev de clasa a patra sau de un boboc la liceu care încearcă cu disperare să atragă atenția. Dar, de vreme ce informația adusă acasă este adesea greșită (sau, cel puțin, imposibil de dovedit), de multe ori e ușor să redirectionăm conversația. S-ar putea să știm despre oameni unde locuiesc și ce lucruri au, dar de obicei nu știm câți bani câștigă, cât au în cont sau cu cât au trebuit să se împrumute pentru a-și cumpăra

casa sau mașina. De obicei conversația se încheie aici, din moment ce curiozitatea copiilor poate avea foarte bine legătură cu diferențele exagerate dintre ei și colegii lor.

În cea de-a doua categorie sunt întrebările care izvorăsc dintr-un anume fel de teamă. Copiii mai mici îi pot auzi pe părinți certându-se din cauza banilor sau discutând aprins despre ei cu cineva la telefon. Sau este posibil să prindă fragmente dintr-o conversație nevinovată și să le exagereze. Poate unui copil mai mare îi sare în ochi ceva dintr-un ziar despre disponibilizări sau despre economie. Strategia „de ce întrebi?” vă dă șansa de a descoperi sursa neliniștii. Odată ce o cunoașteți, devine adesea clar că pe majoritatea copiilor, mai ales pe cei mai mici, nu îi interesează salariul net despre care întrebau. Probabil nu înțeleg prea bine nici ce înseamnă să fii sărac, chiar dacă și-au exprimat îngrijorarea că familia voastră e pe punctul să ajungă astfel. Ei nu vor decât să fie asigurați că lucrurile vor fi în regulă – că nu vor trebui să se mute, să schimbe școala sau să renunțe la un animal de companie.

„De ce întrebi?” ajută și în cazul altor întrebări care nu au legătură cu de banii. Am o prietenă care stătea pur și simplu cu tatăl ei într-o zi, când fiul său în vârstă de șase ani a intrat în cameră, i-a fixat cu privirea și i-a întrebat următoarele: „Când o să începem și noi să facem sex aici?”. La așa ceva, mulți părinți s-ar bâlbâi, oferind o variantă extrem de prescurtată a discuției dintre păsări și albine. Dar băiatul nu voia sex, nici cu mama sa și nici cu altcineva. Nici măcar nu știa ce înseamnă. În final a dezvăluit că reușise cumva să stea pe furiș câteva minute la televizor în timpul serialului *Family Guy*. De acolo îi venise ideea că, dacă ar folosi cuvântul *sex*, ar putea atrage atenția asupra sa.

Și fetele

Când trecem de la motivul pentru care au pus o întrebare la modul cum le vom răspunde, mai există o chestiune majoră de care trebuie să ținem cont: genul. Un număr de sondaje și studii⁶ arată că părinții au o tendință îngrijorătoare. Sunt mult mai înclinați să discute cu băieții decât cu fetele despre investiții, despre protecția informațiilor personale în mediul online, despre modul cum funcționează dobânda cardului de credit și taxele, dacă este înțelept să folosească serviciile de încasare a cecurilor și ce este un formular 401(k) pentru fondul de pensie privată. Într-un sondaj efectuat de firma Charles Schwab, băieții adolescenți câștigau, în medie, 1.880 de dolari din treburi casnice și servicii, în timp ce fetele câștigau 1.372 de dolari. Acest lucru pare să le afecteze și așteptările, de vreme ce băieții credeau că vor câștiga un salariu de început de 79.700 de dolari, spre deosebire de 66.200 de dolari, în cazul fetelor.

Și ce primesc, în schimb, fetele? Părinții au tendința să le vorbească mai mult despre cum să dea bani.

Femeilor adulte care își recunosc copilăria în acest scenariu au tendința să le displacă profund acest tratament. Femeile care au învățat la fel de mult sau mai mult decât frații lor sunt recunoscătoare că părinții au luat în serios această parte a educației lor. Prin urmare, dacă fiicele voastre nu pun aceleași întrebări imposibile pe care vi le pun fiii, nu râsuflați ușurați; nu înseamnă decât că fetele nu învață probabil cât trebuie. Aceste date statistice sunt rușinoase, iar fiicele noastre nu ar trebui să ajungă în partea de jos a lor.

Întrebările importante

Suntem gata, așadar. Fără tăcere. Fără minciuni. Fără preferințe de gen. Căminul e ca un loc al nedumeririi. Și să întrebăm de fiecare dată de ce întrebă.

Iată o listă cu întrebări pe care mulți părinți le vor auzi cel puțin o dată:

Suntem săraci?

Sunt șanse destul de mari ca aceasta să fie una dintre primele întrebări despre bani pe care o vor adresa copiii voștri. Părinții care au o stare financiară decentă sunt adesea luați prin surprindere când o aud. Începând însă de la grădiniță, copiii observă că alți copii au lucruri pe care și le doresc și ei. Acest lucru tinde să cântărească mai greu în mintea lor decât faptul că au probabil unele lucruri pe care alți prieteni nu le au. Prin urmare, cei mai mici, care nu știu destule, se pot întreba dacă sărăcia este motivul pentru care nu au toate lucrurile pe care și le doresc. Este cu atât mai adevărat dacă părinții au refuzat recent cererea pentru o nouă jucărie sau dispozitiv, mai ales dacă răspunsul a fost o minciună cu privire la posibilitățile limitate ale familiei. Dacă întrebați de ce întrebă, acesta ar putea fi motivul. Este totuși o întrebare la care se răspunde relativ ușor în cazul familiilor care nu sunt sărace: oamenii săraci nu au tot ce le trebuie, cum ar fi mâncare, haine și medicamente. Noi avem aceste lucruri, deci nu suntem săraci.

Devine mai dificil dacă tocmai ați pierdut un loc de muncă sau sunteți de ceva vreme într-o astfel de situație. E posibil ca apoi întrebările să se refere mai mult la ce s-ar putea întâmpla în continuare. Copiii mai mari își dau poate seama că uneori familia trebuie să se mute pentru a economisi

bani, sau ca urmare a unei executări silite, sau pentru ca un părinte să poată accepta o slujbă nouă. Deoarece nu putem cunoaște viitorul, probabil că cel mai bine este să nu dați nicio garanție. Puteți însă să le promiteți că, indiferent ce s-ar întâmpla, aveți prieteni și rude care vor încerca să vă ajute și că veți face tot posibilul pentru a evita să schimbați prea mult viața tuturor.

Va trebui să ne mutăm?

Atunci când ne lovește o dificultate financiară neașteptată, copiii au tendința să se gândească prima oară la lucrurile de bază. Prin urmare, copiii destul de mari să înțeleagă că părinții lor plătesc în fiecare lună bani mulți pentru locuința în care trăiesc se întrebă, pe bună dreptate, dacă pierderea unei slujbe îi va obliga să o părăsească. Este cel mai bine ca părinții să se ocupe fără întârziere de această teamă.

Anne Hickling și soțul ei au amândoi diplome în psihologia dezvoltării și tind să abordeze direct subiectele dificile cu fiul lor de 13 ani și fiica de 9. Spre exemplu, moartea tatălui ei a dus la multe conversații în familie despre ce se întâmplă exact cu organismul la sfârșitul vieții. Așa că în mai 2014, atunci când și-a pierdut slujba pe care o avea de 11 ani, nu au creat o veselie falsă și nu au spus minciuni atunci când copiii i-au întrebat dacă vor trebui să se mute din casa lor din Phoenix. „Le-am spus că nu știm”, a zis ea, „dar că avem de gând să rămânem aici, în oraș, și că ei vor putea să meargă la aceeași școală”. Dar chestiunea care rămânea și pe care o discută familia este dacă vor fi nevoiți să își vândă casa și să se mute într-una mai mică și mai puțin costisitoare, deși aceasta va fi probabil într-un cartier mai aproape de școala publică pe care o frecventează acum.

Dacă rămân acolo unde sunt înseamnă cheltuieli mai mari pentru combustibil, pe lângă costurile casei actuale.

Imediat după ce Anne și-a pierdut slujba, soții Hickling le-au mai spus copiilor și că au niște bani economisiți și că firma pentru care ea lucra înainte îi dădea niște bani ca ajutor. Dar i-au avertizat pe copii că familia trebuia să fie mai cu băgare de seamă în legătură cu modul în care cheltuie banii, deoarece nu știau cât îi va lua lui Anne să își găsească o nouă slujbă. În genul acesta de situații, uităm cât de puțin știu copiii mici despre modul cum funcționează, de fapt, lumea. „Fiica mea m-a întrebat chiar în ziua aceea dacă mi-am găsit o slujbă”, și-a amintit Anne. „Credea că voi candida și că o voi obține pur și simplu, nu că există competiție. La început întrebările erau fără sfârșit, deoarece credea că există acest fond infinit de slujbe și nu trebuia decât să pun mâna pe una.”

Pe măsură ce șomajul lui Anne intra în cea de-a patra lună, copiii ei se obișnuiau cu faptul că, dacă reduceau cheltuielile, le va fi mai ușor să evite mutarea. Din când în când, erau dezamăgiți, ca de pildă atunci când familia a anulat o croazieră împreună cu rudele. Tânjeau uneori după un film în premieră. Dar apoi fiica lui Anne s-a oferit să nu se ducă în tabăra de vară pentru a economisi bani. Ea și tatăl ei sunt mari fani ai sărbătorii de Halloween, îmbrăcându-se adesea în costume asortate. Aveau planuri mari pentru 2014 și speraseră să se îmbrace ca Tinker Bell și căpitanul Hook, dar ea a născocit un plan de rezervă pentru a recicla costumul ei de Scufița-Roșie și al tatălui său de Lupul cel rău de la o sărbătoare anterioară. Chiar dacă își sacrificau de bunăvoie sărbătoarea de Halloween, e clar că sperau ca lucrurile să se schimbe în curând. „Îmi recunosc de-acum hainele pentru interviuri”, a spus Anne. „Și sunt entuziasmați.”

Orice întrebări referitoare la reducerea cheltuielilor au potențialul de a suna mai mult ca niște acuzații atunci când părinții sunt divorțați. La urma urmei, copiii rezonabili ar putea să facă observația că părinții lor au ales să creeze acea dificultate financiară trăind despărțiți și generând altă serie de cheltuieli ale casei. Acest lucru poate fi greu de evitat pentru un părinte, mai ales dacă ambii ajung să se mute imediat în case mai ieftine, obligându-i pe copii să meargă de la o locuință nouă la alta, care nu se compară cu cea în care au locuit înainte.

Andrea Dutton, mama unei fete de 7 ani și a unui băiat de 4 din Gainesville, Florida, a abordat această problemă simplu și direct în timpul divorțului. „Nu îmi cer iertare față de ei”, a spus ea. „Vreau să își dea seama că decizia corectă nu este mereu ușoară. Prefer să vadă că poți face lucrul corect și poți ieși dintr-o situație rea chiar dacă asta înseamnă să primești o lovitură financiară. Suntem cu toții mult mai fericiți acum.”

Cei trei locuiesc într-o casă închiriată care este cu circa 90 m² mai mică decât casa pe care o dețineau înainte. Uneori, fiul o întreabă de casa cea mare și spune că nu a mai văzut-o de mult timp. „Vreau să merg să o văd”, spune el. Dar Andrea nu trebuie să îi explice de ce nu mai pot să intre acolo. Acum, fiica ei preia rolul de adult care consolează și începe să îi răspundă. „Îi spune: «Mie îmi place mult mai mult casa asta, ție nu?»”, a explicat Andrea. „Încerc să mă asigur că nu simte că trebuie să aibă grijă de noi prea mult la vârsta aceasta.” (În săptămâna în care am terminat editările finale la acest manuscris, proprietarul a fost de acord să le vândă casa.)

Suntem bogați?

De ce întrebă? În cazul copiilor mai mici, s-ar putea ca întrebarea să nu se refere la familia lor. În schimb, se referă probabil la prietenul sau colegul de clasă. Adunați la masa de prânz, e posibil ca un grup de prieteni să fi luat o decizie colectivă că un anumit copil este bogat, de obicei din cauza unui articol de îmbrăcăminte, a dimensiunilor dormitorului său, a camerei de joacă sau a colecției de jucării. După ce au stabilit că cineva cunoscut este bogat, vor, firește, să știe dacă sunt și ei.

Odată ce știm motivul pentru care întrebă, merită probabil să încercăm să definim termenul. Este greu, deoarece nici măcar adulții nu se pun de acord asupra a ceea ce înseamnă să fii bogat. Puneți câteva întrebări care necesită răspunsuri mai elaborate pentru a dirija conversația. Înseamnă că cineva are multe lucruri și o casă mare? (Este definiția obișnuită pentru copiii mai mici.) Câte lucruri? Și ce fel de lucruri? Știm cât costă acele lucruri? Încercați să faceți ca punctul final al acestui șir de întrebări să fie faptul că nu știm prea multe despre banii altor oameni. Nu știm de obicei cât câștigă cu slujba lor sau dacă o rudă le-a cumpărat casa și multe dintre lucrurile din ea. Merită, de asemenea, să îi întrebați dacă a fi bogat contează mult. Cele mai importante însușiri ale prietenilor și colegilor de clasă sunt oricum lucruri precum bunătatea, loialitatea, creativitatea și generozitatea. Copii cărora le lipsesc aceste calități nu sunt deloc agreabili, indiferent câte lucruri au.

Unii copii, în special cei mai mari, își vor îndrepta privirea asupra propriei familii. Poate că i-a pus pe gânduri casa cea nouă și mai mare sau ultima vacanță. Sau comentariile pe care le fac prietenii lor atunci când un părinte îi aduce la școală într-o mașină nouă.

Un mod de a răspunde este să puneți lucrurile într-un context mai larg. S-ar putea să știe de la școală sau din cărți că marea majoritate a americanilor câștigă mai mulți bani și au mai multe posesiuni decât cei mai mulți oameni de pe pământ. Așa că putem începe cu observația că Statele Unite îndeplinesc probabil condițiile necesare pentru a fi considerate bogate, iar majoritatea copiilor care trăiesc aici fără să își facă griji în privința hranei și adăpostului au o situație materială bună. S-ar putea să fie prea abstract pentru unii copii. În comunitatea noastră apropiată, la urma urmei, ne petrecem adesea timpul cu oameni în mare parte asemănători nouă. Unii dintre prietenii noștri au ceva mai mult sau ceva mai puțin, dar încercarea de a ne situa pe o scară a bogăției relative pe plan local poate fi imposibilă sau prea subtilă pentru copiii mai mici.

Numai că banii și lucrurile nu sunt singurele moduri de a defini bogăția. Întrebați-i pe copii dacă au alte idei referitoare la ce înseamnă pentru ei acest cuvânt sau încercați să le sugerați câte ceva, dacă nu sunt siguri. O sănătate perfectă? Bunici în viață? O mulțime de veri? Prieteni care locuiesc la mică distanță? Un parc uimitor în apropiere? Profesori și directori foarte preocupați să îi ajute pe copiii din școala lor? Un Dumnezeu în care cred? Acum aveți și șansa să le spuneți câteva povești despre cât de departe a ajuns familia voastră. Saga strădaniei unor imigranți? Treccerea de la fermă la oraș? De la sclavie la libertate? Este o conversație deosebit de edificatoare atunci când bunicii sunt prin preajmă pentru a împărtăși niște povești.

Acest context mai personal ar trebui să îi ajute pe copii să își răspundă singuri la întrebare. Dar asta nu înseamnă că părinților le este mai ușor să dea răspunsul care este probabil adevărat pentru mulți dintre noi, odată ce luăm

toate datele în calcul. În timp ce le vorbeam profesorilor și directorilor de la Școala Gordon din Providence, Rhode Island, în toamna anului 2013, Heather Johnson, profesoară de sociologie la Universitatea Lehigh, expertă în problemele privind rasa și clasa socială în rândul copiilor, și-a spus propria poveste despre ce s-a întâmplat atunci când fiul ei aflat în clasa a treia a întrebat dacă familia lui era bogată.

„Reacția mea instinctivă a fost să zic: «Nuuuu, nu suntem bogați. Unde ai auzit asta?!»”, a spus ea, descriind cât de tentant a fost să spună aceste cuvinte cu voce tare și cât de greu să recunoască faptul că e înstărită după aproape toate definițiile posibile. „A trebuit să mă opresc și să îmi reamintesc că merg să țin prelegeri și că nu puteam să fac așa ceva. A fost unul dintre cele mai grele lucruri pe care a trebuit să le fac ca părinte, dar l-am privit în ochi și i-am spus că da. Și acolo s-a terminat. În teorie te aștepți ca ei să continue și să intre în amănunte, dar asta a fost tot. Voia să știe, iar eu i-am spus adevărul.”

De ce nu pot să mi-l iau, dacă am să-l plătesc din banii mei?

Introduceți aici lucrul care vă scoate din minți. Pantaloni de piele? Jocuri video violente? Tatuaje? Accesorii strălucitoare pentru automobil care costă mai mult decât vehiculul? Încă un set Lego? Nu judecăm pe nimeni aici. Casa voastră, regulile voastre.

Și, totuși, s-ar putea să vă exercitați autoritatea într-un mod care nu vă face un părinte *autoritar*.⁷ Astfel de părinți impun anumite lucruri, dar nu reacționează cum ar trebui și e posibil ca puterea lor să li se pară copiilor un pic arbitrară, ținând seama de cât de greu poate fi să primească o explicație pentru diferite reguli. Părinții *care se bucură de*

autoritate sunt diferiți. Și ei au standarde înalte și o mulțime de reguli, dar și reacțiile lor sunt pe măsură. Copiii le pot cere explicații și se pot angaja în dezbateri. Copiii părinților care se bucură de autoritate tind să aibă rezultate mai bune în tot felul de domenii, după cum au arătat deceniile de cercetare.

Partea complicată aici este că s-ar putea ca nici măcar tu să nu fii sigur cum să explici clar de ce încă o păpușă American Girl este o exagerare sau un tatuaj în zona buricului nu este potrivit (așa cum nu sunt potrivite nici hainele care îl lasă la vedere). Nu te forța să explici imediat. Promite, însă, un eventual răspuns cât se poate de curând. Copilul s-ar putea să nu fie de acord cu ce ai de spus, dar cuvintele tale alese cu grijă poate că vor avea ecou mult mai târziu, când copiii tăi au de luat decizii financiare mai importante, atunci când nu mai trăiesc sub acoperișul vostru.

De ce nu te-ai făcut și tu antreprenor, doctor, avocat sau bancher de investiții, la fel ca părinții prietenului meu, în loc de profesor, asistent social sau psiholog, ca să am și eu un cal, să putem sta în spatele băncii de rezerve la meciuri sau să putem avea o casă de vacanță la munte, la mare sau lângă un lac?

S-ar putea să sune amuzant când citești această întrebare într-o carte, dar singurele râsete vin probabil de la aceia dintre noi cărora nu li s-a adresat niciodată întrebarea. Dacă o auziți de la copilul vostru, sună ca o acuzație. Copiii noștri și-au arogat dreptul de a ne judeca și am ieșit cu lipsuri în a le oferi tot ce le este necesar. Dacă avem îndoieli în privința carierei alese sau a drumului nostru profesional, acest lucru ne va afecta și mai tare. Chiar dacă ideea că i-am dezamăgit pare ridicolă, este ușor să ne învinuim că

i-am făcut să intre într-un mediu în care luxul pe care nu-l au pare atât de important pentru ei. Și, serios, ai cui sunt copiii ăștia cărora le pasă atât de mult de lucruri care costă atât de mult? Ai noștri? Zău? Cum s-a întâmplat asta?!

Acest tip de curiozitate este autentic, dar pare îngrozitor de agresiv. Deși le datorăm copiilor noștri răspunsuri chiar și la întrebările cele mai enervante, e perfect în regulă să vă adunați gândurile mai întâi și să așteptați până vă simțiți mai calmi.

Joline Godfrey, care ajută familiile înstărite să discute mai constructiv despre bani, sugerează o strategie. Își are originea în propriul său drum neliniar în carieră: a lucrat în magazinul de lactate al familiei, s-a căsătorit și a intrat într-o familie avută din domeniul exploatărilor forestiere, a divorțat, a devenit asistent social, s-a mutat la departamentul de resurse umane de la Polaroid, a fost consilier pentru fetele aflate în situații de risc după care a devenit consilier pentru familiile aflate la cealaltă extremă în privința veniturilor.

Asumarea propriilor alegeri este implicită, spre deosebire de discutarea alegerilor altcuiva: „Aș fi putut face o alegere diferită în viață, dar aș fi fost un părinte morocănos, deoarece nu m-aș fi ocupat de ceva important pentru mine. Sunt o persoană mult mai plină de iubire deoarece am integritate și sunt sinceră cu mine însămi, ceea ce nu înseamnă că altcineva, care face alegeri diferite, nu este.”

Le spui că valorile tale te-au ajutat să te hotărăști în privința acestor întrebări importante, că aceasta este o valoare pe care o prețuiești în familia

ta. Forța acestui lucru este că face parte din modul în care un copil își formează identitatea, ceea ce îi dictează comportamentul. Valorile ar trebui să determine comportamentul. Și ai petrecut mult timp gândindu-te la ceea ce te întregește ca ființă umană. Merită să îi înveți asta.

De ce nu mă trimiteți la o școală privată?

Aceasta este o altă întrebare din categoria celor care par atacuri. Părinții răspund adesea spunând că nu își permit și apoi costă prea mulți bani. Dar acestea sunt de fapt două răspunsuri foarte diferite. Unul dintre ele nu este adevărat câteodată, iar celălalt reprezintă o oportunitate pierdută pentru părinți de a explica cum fac alegerile.

Părinții care nu cred că își permit taxa de școlarizare la școlile private pot depune cereri pentru ajutor financiar, deși e posibil să nu îl primească sau cel puțin nu într-o măsură suficientă. Cei care nu depun cereri nu pot fi siguri dacă este accesibil în realitate, deoarece nu știu ce fel de ajutor ar putea primi. Unele familii care nu îndeplinesc condițiile pentru a obține ajutor ar putea, probabil, să taie din alte cheltuieli pentru a-și permite taxa, dar aleg să nu o facă.

Ceea ce ne aduce la explicația cu „e vorba de prea mulți bani”. Este o judecată cu privire la valoare și s-ar putea să fie corectă în anumite circumstanțe. Totuși, copiii curioși, în special cei mai mari, tânjesc să înțeleagă mai bine modul în care părinții lor se gândesc la deciziile importante care le afectează viața. Nu au prea multă putere, astfel încât cunoașterea este cel mai bun lucru după ea. Prin urmare, dacă este posibil, trebuie să încercăm să îi facem să înțeleagă cum luăm deciziile importante de acest fel. Poate că

școlile publice sunt mai bune, sau au mai multă diversitate, sau ambele. Familiile caritabile se îngrijorează și în legătură cu impactul pe care taxa de școlarizare îl va avea asupra capacității lor de a face donații. Nu este nimic greșit în niciuna dintre aceste atitudini, atâta vreme cât copilul are șansa să le audă spuse clar.

Aceste conversații nu vor fi întotdeauna ușoare. Să luăm ca exemplu o mamă pe care am întâlnit-o în activitatea mea de reporter și care a cerut să rămână anonimă deoarece nu s-a simțit în largul ei să îi fie expuse alegerile, fiind luată prin surprindere de caracterul specific al interogatoriului fiului său de clasa a cincea. Trăiește într-o zonă urbană plină de școli excelente, publice și private, iar ceea ce urmează este o versiune restrânsă a interogatoriului la care a fost supusă:

De ce unii dintre prietenii lui puteau să meargă la școli private, chiar dacă nu păreau bogați? Mama bănuia că mulți dintre acești copii aveau bunici care plăteau în întregime sau parțial taxa școlilor private, așa că i-a spus acest lucru.

De ce nu pot să ne ajute bunica și bunicul? Au două case. Nu puteau s-o facă decât dacă vindeau una dintre ele și chiar mai mult de atât, ținând seama de faptul că mai aveau și alți nepoți pe care bunicii ar vrea probabil să îi ajute în aceeași măsură. I-a explicat și acest lucru.

Nu este educația cel mai important lucru pentru un copil? Întrebarea era adresată în special acestei mame, având în vedere faptul că recent făcuse un